

DIE JÜNGSTEN BEFESTIGUNGSFREILEGUNGEN
IN DER PRAGER ALTSTADT

In den Jahren 2003 und 2005 gelang es bei den archäologischen Rettungsgrabungen auf dem Gebiet der Prager Altstadt mehrere Teile der Altstädter Befestigung aus den 30-er Jahren des 13. Jahrhunderts zu registrieren. Im Haus Konstr.-Nr. 322/I in der Karolina-Světlá-Gasse bestätigte man in einem 11 m langen Abschnitt der vermuteten Stadtmauer nördlich des St. Andreas-Tors. In der Národní (National-) Straße in der Nr. 1036/I registrierte man den Verlauf eines Teils des Grabeninneren in der Breite von 10 m, trotzdem man keine der den Graben bestimmenden Mauern ermittelte. Die registrierte Breite (ca. 10 m) erlaubt die Betrachtungen über die Situierung der inneren Grabenwand in der Linie der Grundstückshintergrenze und die der äußeren noch unter der Straßenbebauung hinter der Hausfront in der Národní Str. Auf dem vermuteten Stadtmauerverlauf in der Linie der südlichen romanischen Umfassungsmauer der Kirche St. Martin in der Mauer (und zwar in der Linie der Südwand des gotischen rechteckigen Presbyteriums) wird somit nichts geändert.

Als verhältnismäßig reicher erscheinen die Ermittlungen aus dem Haus Nr. 313/I in der Národní Str., da man einen ca. 12 m langen Abschnitt der inneren Grabenwand freilegte. Auch hier lässt sich die äußere Grabenwand unter der Straßenbebauung vermuten. Dieser Grabenabschnitt stellt die am nächsten der Moldau registrierte Grabenpartie, trotzdem die Trassierung der inneren Grabenmauer noch nicht die nach Norden abbiegende Stadtmauerkurve belegt. Es scheint, trotz der Tatsache, dass die Stadtmauer bei den Geländeumgestaltungen ganz (d. h. samt dem relativ seichten Fundament) abgeschliffen wurde, dass die zur Norwestecke des Mauerturmes auf der Parzelle Konstr.-Nr. 314/I angeschlossene Grundstücksgrenze im Netz der nicht rechtwinkligen Grenzlinien parallel mit der inneren Grabenmauer verläuft und daher der Stadtmauerlinie folgen möge, vor die der Turm logisch vorgetreten war. Interessant ist auch das Grabenbodenniveau (188,70 m Seehöhe), sogar um 90-150 cm höher als der festgestellte Grabenboden Na můstku (am Brückl) und in der Perlová (Perl-) Gasse. Es steht also im Gegensatz zu der früher formulierten Voraussetzung des Grabenbodenabfallens in der Richtung zur Moldau. Der Anschluss des Grabens auf das Moldau-Flussbett bleibt so weiterhin nicht erklärt.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag 1-Altstadt, Situationsplan der Stadtmauer gegen die Moldau auf den Grundstücken Konstr.-Nrr. 322/I, 323/I in der Karolina-Světlá-Gasse (Zeichnung J. Hlavatý).

Abb. 2: Prag 1-Altstadt, Situationsplan des Stadtgrabens auf dem Grundstück Nr. 1036/I, Národní třída (Zeichnung J. Hlavatý).

Abb. 3: Prag 1-Altstadt, Situationsplan des Stadtgrabens auf dem Grundstück Nr. 313/I, Národní třída, und des Mauerturmes auf dem Grundstück Nr. 314/I. Schwarz – gemauerte Grabeninnenwand, schraffiert – spätere Zubauten zum Mauerturm, grau – Graben (Zeichnung J. Hlavatý).

Abb. 4: Prag 1-Altstadt, Grundstück Nr. 313/I, Národní třída, freigelegte gemauerte innere Grabenwand, Ansicht von Südosten.

Abb. 5: Prag 1-Altstadt, Grundstück Nr. 313/I, Národní třída, Rückseite der gemauerten inneren Grabenwand, Ansicht von Norden (Foto J. Hlavatý).

Abb. 6: Prag 1-Altstadt, Grundstück Konstr.-Nr. 313/I, innere Grabenwand, Detail mit Mörtelgussniveaus vom Grabenboden und einem Teil eines nach traglich errichteten Lochs. Ansicht von Süden (Foto J. Hlavatý).

(Übersetzung J. Noll)

STAROMĚSTSKÉ OPEVNĚNÍ
V PRAZE V DOKUMENTACI
RUDOLFA HLUBINKY

PETR ULIČNÝ

V pátém díle série knih Zmizelá Praha, věnovaném mimo jiné zaniklým částem pražského opevnění, uvádí Zdeněk Wirth údaje získané průzkumem a dokumentací Rudolfa Hlubinky.¹⁾ Protože tyto Hlubinkovy materiály nebyly nikdy publikovány a nebylo známo nic bližšího o jejich povaze, byly Wirthem citované údaje brány se značnou nedůvěrou.²⁾ V předkládané práci je možné se s Hlubinkovou dokumentací, nalezenou ve Wirthově osobní pozůstalosti, podrobně seznámit a ocenit její výjimečnou vypovídající hodnotu.³⁾

Obsah dokumentace představuje soubor více jak 100 kvalitních fotografií, deseti plánů provedených Hlubinkou nebo staviteli zúčastněných na stavbách a stručné popisy, uvedené často přímo na zadní straně snímku. Z celého souboru je zřejmý soustředěný zájem na nálezy opevnění Starého Města, vyvolané velkou stavební aktivitou, probíhající zde po pražské asanaci ještě po celé meziválečné období. Z malostranského opevnění tak byl jednoduchou skicou dokumentován pouze fragment brány v Nerudově ulici, odhalený při předláždění ulice v roce 1938. Z opevnění novoměstského pořídil Hlubinka, kromě snímků středověké

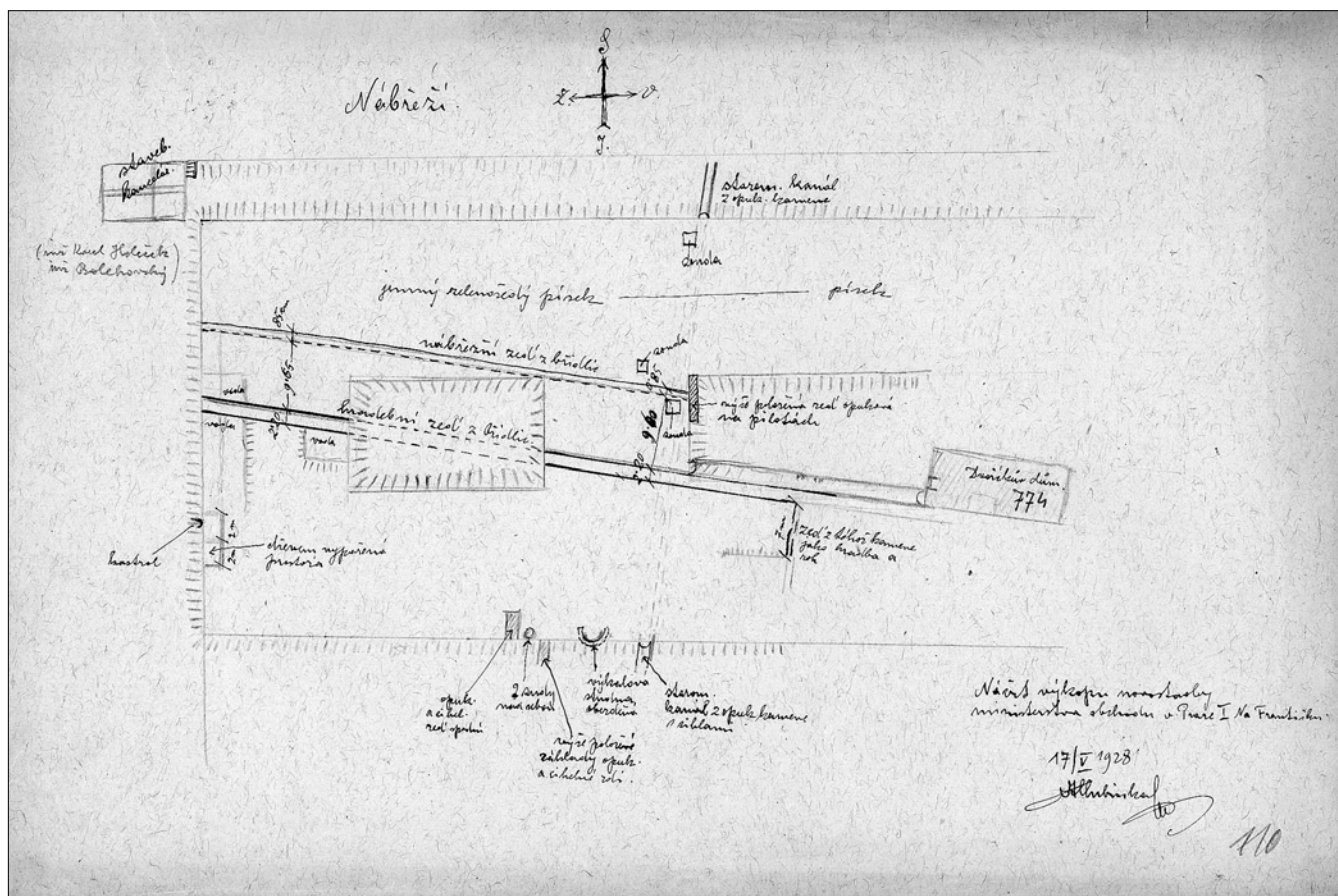
Obr. 1: Staré Město pražské (dále SMP), výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Celkový pohled k Vltavě od jihozápadu, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-206).

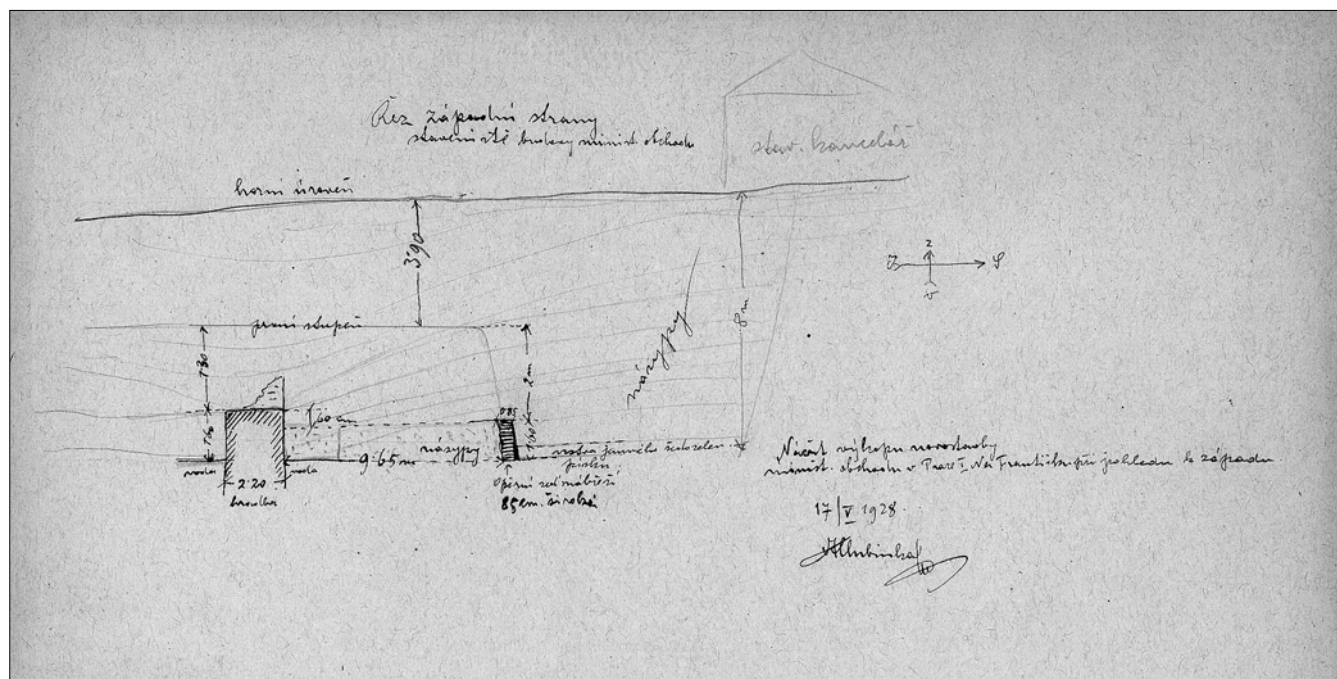
Obr. 3: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Celkový pohled od Vltavy k Anežskému klášteru. V popředí odkrytá koruna a líc hlavní hradební zdi, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-207).

ale byla při výkopových pracích odhalena pouze část do hloubky 160 cm od úrovně parkánu (celkem 800 cm od tehdejšího terénu). Nižěji pokračoval zásyp pískem šedozeleného zabarvení. Šíře příkopu nebyla zdokumentována. Celková šíře parkánu 1040 cm (včetně parkánové zdi) tedy odpovídá Wirthem uvedeným údajům, dimenze příkopu však zřejmě nebyly nikdy stanoveny a existence valu byla Wirthem uvedena spíše jako předpoklad, protože o něm není v dokumentaci jediná zmínka.

Z dalších nálezů souvisejících stratigraficky s městským opevněním rozpoznal Hlubinka ve východní partii výkopů fragment 7 m dlouhé zdi, pojící se kolmo na hlavní hradbu, vyzděné ze stejného materiálu jako hradba, se kterou byla údajně svázaná. Jediný snímek zobrazující pozůstatek této zdi skutečně ukazuje stejný charakter zdiva vyzděného z pravidelně tvarovaných kusů břidlice (či opu-

Obr. 4: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Skica celkové situace. V levé západní části bylo odkryto celé těleso parkánu (viz obr. 3, 7, 8 a 9), na východě pak kolmá stěna se zdivem obdobné struktury (kresba R. Hlubinka, 1928. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/I-110).

Obr. 5: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Skica příčného řezu v místě hlavní hradby a parkánu (kresba R. Hlubinka, 1928. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-111).

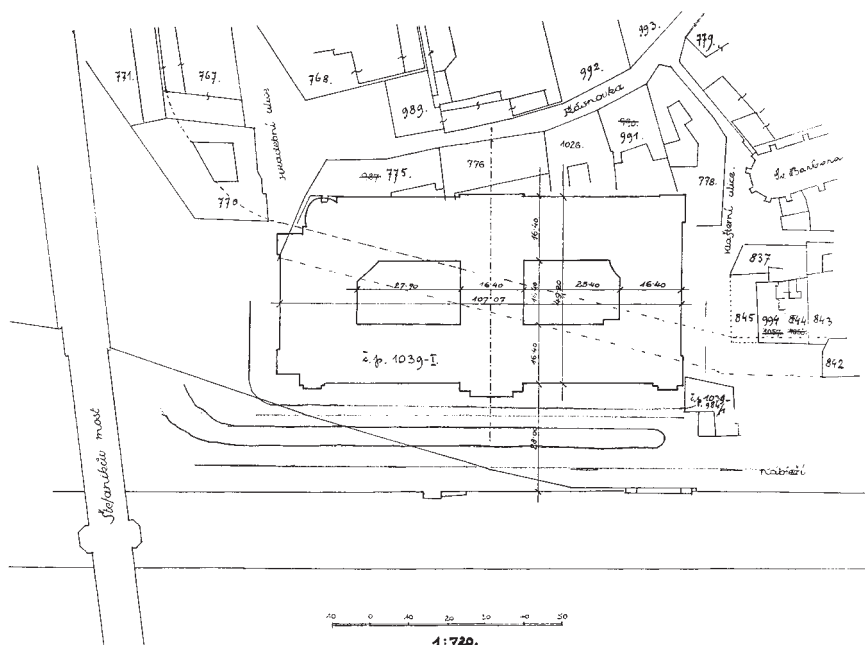
ky) sázených do mocné vrstvy malty. Kromě pozůstatků opevnění zaznamenal Hlubinka také trasu staroměstského kanálu tvořeného z opuky s použitím cihel, základy zdi mladších objektů, založených v různých úrovních a další objekty jako dřevem vyloženou prostorou, či obezděnou „výkalovou studnu“.

Při další stavební akci, které předcházela demolice domu čp. 726/I při styku Dlouhé a Hradební ulice, bylo v roce 1941 Hlubinkou zjištěno, že západní část domu otočená do Hradební ulice použila ve svých konstrukcích bývalou parkánovou hradbu a vnitřní skarpu příkopu, patrnou v jeho tehdy odbouraném sklepení. Z jediného pořízeného snímku je zejména dobře patrná skarpa příkopu, mírně se rozšiřující při svém úpatí. Její zdívo bylo, podobně jako stěny známé z výkopů pro budovu ministerstva obchodu, tvořeno pravidelně opracovávanými kusy břidlice či opuky, sázenými v pravidelných řádcích do silné vrstvy malty. Zda se v hmotě bouraného domu nacházely i konstrukce samotné parkánové zdi, je již obtížné rozeznat. Zřejmě je pouze to, že kamenná zeď, která v jejích místech stála, byla oplentovaná cihelnou přízdívkou. Drobnější a hrubě opracované kameny, které byly patrné na jejím odhaleném profilu, ale spíše ukazují na pozdější vznik.

Rozsáhlá stavební aktivita se odehrávala i na místě bývalého premonstrátského semináře zva-

ného Norbetinum, upraveného později na Ústav šlechticů, který stál společně s již dříve zbořeným kostelem sv. Norberta při ústí Královské ulice do Revoluční třídy. Norbertinum, stržené v roce 1928, uvolnilo místo stavbě obchodního a nájemního domu, postaveného v severní polovině areálu (čp. 655/I). Fotografická dokumentace zachycuje situaci po zboření nadzemních částí stavby a vybourání většiny základových konstrukcí, založených do bývalého městského příkopu. Objevily se přitom mimořádně hluboké průběžné základové zdi, coby substrukce západního a středního chodbového traktu Norbertina, oddělené příč-

Novostavba Ministerstva obchodu a patentního úřadu v Praze I.-Na Františku.

Obr. 6: SMP, situace s Ministerstvem obchodu čp. 1039/I se zakresleným průběhem opevnění (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-109).

Obr. 7: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled z prostoru příkopu k západu na parkánovou zeď a parkán (viz obr. 3), 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-72).

Obr. 8: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na vnější líc hlavní hradební zdi při severním konci výkopu. V pozadí presbytář kostela sv. Salvátora Anežského kláštera (viz obr. 3 a 7), 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-91).

Obr. 9: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled od západu na těleso parkánu (viz obr. 3, 7 a 8), 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-96).

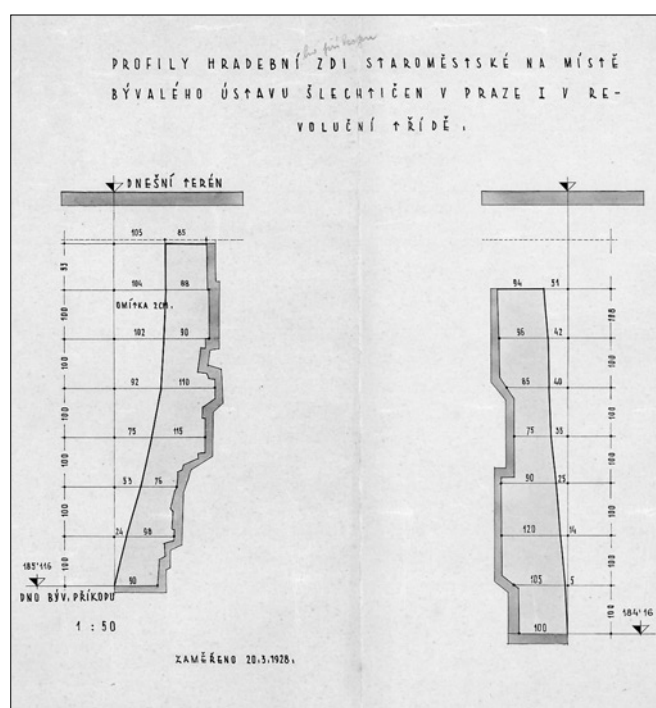

Obr. 10: SMP, demolice domu čp. 726/I při styku Dlouhé a Hradební ulice v roce 1941. Pohled do odkrytého sklepení, jehož součástí byla vnitřní skarpa příkopu (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-64).

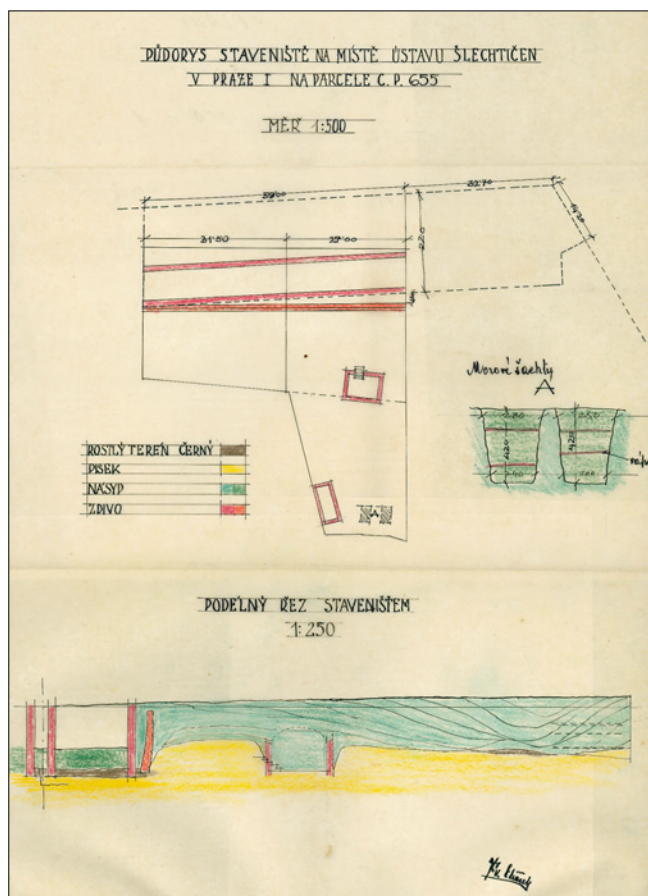
nou stěnou v místě vstupní chodby za hlavním vstupem. Pozoruhodný byl také klenební systém vynášející z těchto stěn další příčnou chodbu ve středu severní poloviny stavby a kryjící sklepení, ze kterého bylo možné vstoupit do další části pod východním traktem.⁶⁾ Pořízené snímky stejně jako situační plán ukazují, že stavba Norbertina nesledovala zcela průběh příkopu, ale byla od něj odkloněna tak, že vnitřní skarpa s pozůstatky parkánové zdi zůstala mimo obvod novostavby. Vnější skarpa příkopu tehdy zřejmě nebyla vůbec odhalena. Z podrobného zaměření řezu vnitřní skarpou plyne, že její sklon činil rozdíl 105 cm mezi dnem příkopu (185,116 m n. m.) a parkánem. Zachovalý zbytek parkánové zdi dosahoval síly 85 cm a byl údajně stejně jako celá stěna příkopu omítnut. Na snímcích však tato omítka patrná není, spíše byla tedy míněna silná vrstva malty, která byla roztírána ze spár i na plochu kamenů. Pozůstatek hlavní hradební zdi byl pak nalezen a zdokumentován v úseku tvořícím hraniční parcelu bývalého premonstrátského areálu.⁷⁾ V místě, kde se hraniční parcela zalamovala směrem do města, byly odhaleny základy dvou konstrukcí, vystupující před hradební zeď. U severní z nich lze díky zbytku klenby rozeznat

Obr. 11: SMP, výkopy pro stavbu Ministerstva obchodu čp. 1039/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled k východu na hlavní hradební zeď v popředí a líc kolmo k ní přilehlé zdi stejné struktury. V pozadí domy Revoluční ulice, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-84).

Obr. 12: SMP, výkopy pro stavbu obchodního domu čp. 655/I na místě bývalého premonstrátského semináře s odkrytými pozůstatky opevnění. Profil vnitřní skarpou příkopu – vlevo a základové stěny semináře (kresba Ing. Mencl, březen 1928. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-153).

Obr. 13: SMP, výkopy pro stavbu obchodního domu čp. 655/I na místě bývalého premonstrátského semináře s odkrytými pozůstatky opevnění. Celková situace a příčný řez. Čárkované objekty semináře, plně základové stěny pod jeho západním traktem. Šikmo běžící zeď je vnitřní skarpa příkopu s parkánovou zdi (kresba K. Ptáček, 1928. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-154).

Obr. 14: SMP, výkopky pro stavbu obchodního domu Kotva čp. 655/I na místě bývalého premonstrátského semináře s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na klenby suterénu semináře mezi středním a západním traktem v severní části stavby. Vlevo od stavby oddělená šikmá stěna příkopové skarp, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-108).

Obr. 15: SMP, výkopky pro stavbu obchodního domu čp. 655/I na místě bývalého premonstrátského semináře s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na příčnou stěnu základů pod vstupní chodbou semináře. Vpravo od stavby oddělená šikmá stěna příkopové skarp s fragmentem parkánové zdi, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-149).

část kanalizační stoky, jižněji ležící druhá část se jeví jako pobožená zeď nějaké větší stavby. Protože Hlubinka k těmto snímkům neposkytuje žádný komentář, nelze o zdi již nic bližšího zjistit. Při zakreslení tohoto fragmentu do celkové situace se ale zdá, že by se mohlo jednat o základy hradební věže, jaká stála ve vzdálenosti 100 m u ústí Dlouhé ulice.⁸⁾ K hlavní hradební zdi byl také přistaven objekt, z něhož byl odhaleno jednoprostorové sklepení o obdélném pů-

dorysu, klenutém kdysi půlplip-tickou klenbou a přístupným od východu po několika stupních.

Další lokalitu, kterou měl Hlubinka možnost sledovat, byla stavba budov pojišťovny Assicurazioni Generali s pasáží v ulici Na Příkopě (čp. 988/I), v těsném sousedství Prašné brány. Tato novostavba zaujala místo domu čp. 988/I otočeného do ulice Na Příkopě a sousedního domu 586/I hledícího do Celetné ulice, který se přimýkal k bývalé Mincovně – Královčině dvoru (587/I). V říjnu 1936, kdy byla provedena dokumentace, zde byly již staré objekty strženy a v celé ploše vytěženy terény do úrovně suterénu, takže fragmenty bývalého opevnění bylo možné identifikovat jen na stěně výkopu směrem k bývalé Mincovně. Pod tehdejší úrovní terénu, nacházejícího se v průměrné výšce 195 m n. m., byl nalezen nevysoký pozůstatek hlavní městské hradby o šířce 230 cm. Z vnitřní strany k ní bezprostředně přiléhala čerstvě zplanovaný dvorní objekt čp. 586/I o původní vnitřní světlosti 535 cm, se stěnou o síle 80 cm, který býval vydlážděn cihelnou dlažbou. V celé šíři 17 m byl také odhalen parkán, tvořený v horní části „ulehlou naplaveninou“, do které byla založena i samotná hradba. Pod touto vrstvou byl již písčité terén. Z příkopu byla zdokumentována jen část přilehlá k parkánu, svažující se do příkopu skarpou o síle 150 cm; celá šíře příkopu zřejmě nebyla zjištěna. Dosahovala však nepochybně k samotné hraně ulice Na Příkopech, vzdálené 19,35 respektive 18,93 m, odpovídající tak šířce příkopu zjištěného u bývalého Králova dvora (18 m).⁹⁾ Příkop byl do hloubky 430 cm (190,8 m n. m.) zasypan nedefinovaným zásypem, pod kte-

rým následovaly vrstvy stavebního rumu (10 cm), násep (20 cm), „černá zetlelá naplavenina z organických látek“ (5 cm), písek (20 cm) a opět naplavenina organického původu (85 cm), aniž by bylo zřejmě zjištěno původní dno a jeho úprava.

Pozůstatky staroměstského opevnění byly Hlubinkou předpokládány i při stavbě Amschelberkova obchodního domu (čp. 371) na rohu ulic Perlové a 28. října v roce 1930.

Do plánu zbořené stavby zakreslil František Řehák odkryté parkánové zdi mírně nepravidelného průběhu, zděné z přitesávané opuky. Zeď sledovala příkop, patrný i v profilu zakresleném přímo do půdorysu. Z něj lze vyčíst, že dno příkopu, tvořené černým bahnem v písčitém prostředí, bylo zastíženo 9 m pod tehdejší terénem, který byl zřejmě od původní úrovně navýšen o 3,8 m. Hloubka příkopu i jeho přirozená úprava tak odpovídá nálezům z protější strany Perlové ulice, zjištěné archeologickým průzkumem v letech 1980–1981.¹⁰⁾ Z dokumentace není zcela jednoznačně patrné, zda byl odkryt příkop v celé šířce. Pokud ano, tak dosahoval ve své horní úrovni pouze 14,5 m, tedy podstatně méně, než zmíněný úsek, odkrytý moderním průzkumem (19 m). Hlavní městská hradba ani parkán nebyly tehdy zřejmě vůbec zachyceny.

Poslední větší akci, jejíž dokumentace vztahující se k opevnění je zde uváděna, bylo odhalení hradeb v prostoru budovy policejního ředitelství čp. 310/I a v jeho sousedství při stavbě nové budovy v roce 1930. Ve vyjádření komise, svolané v prosinci roku 1929 za účelem posouzení stržení starého objektu ředitelství, které se zúčastnili vedle Hlubinky i Karel Guth, ing. Hauptmann, ing. Brouček a arch. Stríž, bylo žádáno zhotovení bouracích plánů a „zachování (druhé) hradební věže čtvercové se zbytky hradeb od ní na východ jdoucí a patrně použité v průčelní silné zdi příčného středního křídla, jak se ukáže při bourání.“¹¹⁾ Po provedení bouracích plánů strhl budovu na jaře roku 1930 stavitel J. Herink. Sousední dům čp. 346/I měl být zbořen již v roce 1920, k demolicí však nedošlo a objekt byl provizorně opraven a posléze zakoupen policejním ředitelstvím. Archeologický průzkum vedený Ivanem Borkovským zde pak proběhl v roce 1936.¹²⁾

Při pohledu na dnešní podobu zmíněné věže, stojící na nádvoří budovy čp. 310/I, s gotickými ostění v přízemí i v prvním patře a střilnami v podstřešním patře, jistě překvapí, v jakém stavu se nalézala před a po odbourání domu dvorní zadní části starého čp. 310. Tento dům věž obestavoval ze dvou stran a až na část severní stěny, kde byl

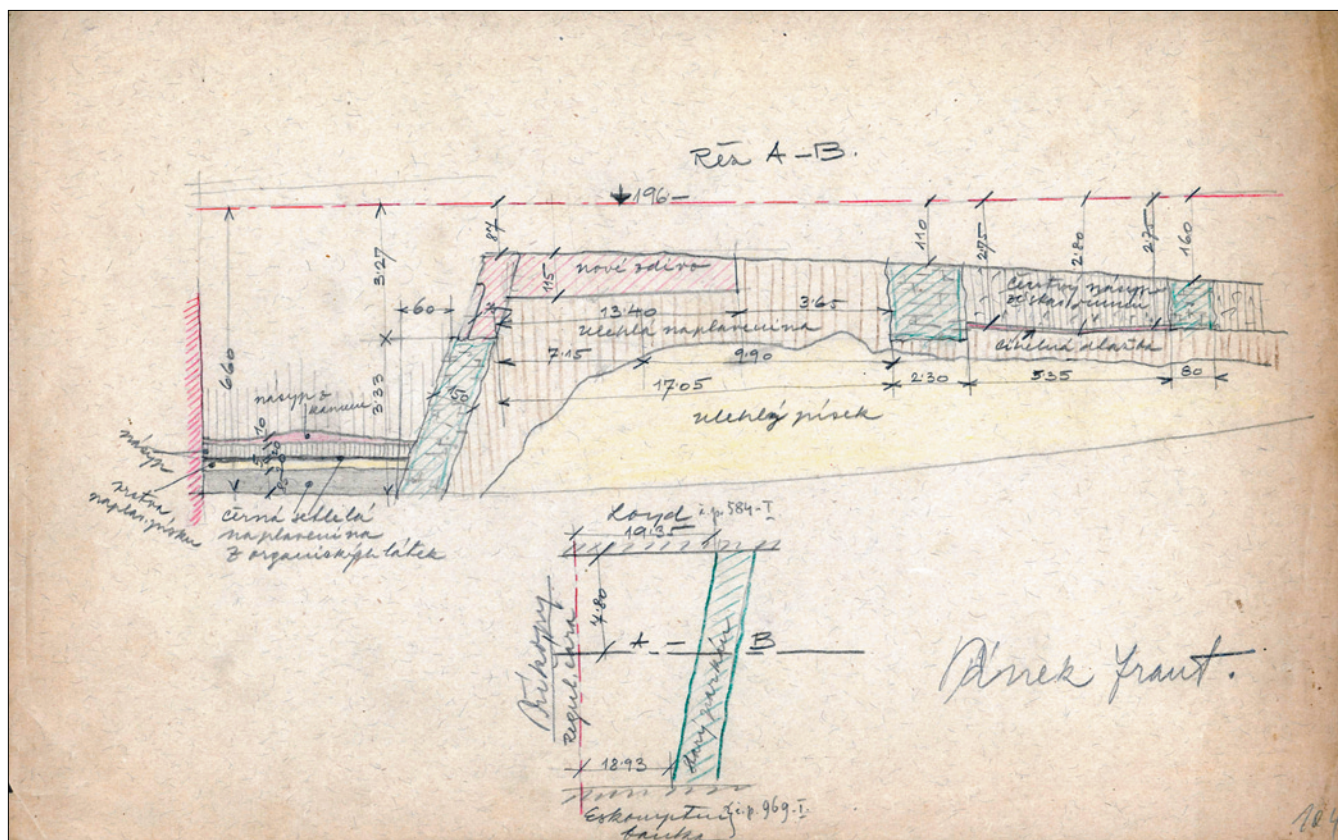

Obr. 16: SMP, výkopy pro stavbu obchodního domu čp. 655/I na místě bývalého premonstrátského semináře s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na vnější líc odkrytého zbytku hlavní hradební zdi v severozápadní části areálu, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-200).

Obr. 17: SMP, výkopy pro stavbu obchodního domu čp. 655/I na místě bývalého premonstrátského semináře s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na zbytky kanalizační šachty a zdi objektu (věže?) přistaveného k hlavní hradební zdi v severozápadní části areálu, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-175).

v přízemí dochovaný hrotitý kamenný portál, byla její vnější podoba přerušena k obrazu pozdně klasicistní fasády. Hradební zeď přiléhající od východu k věži byla i přes žádost komise stržena společně se zbytkem domu. Byla však zakreslena do situačního plánu, kde se objevuje i průběh parkánové zdi, částečně dochované za domem čp. 949/I. Zajímavá situace byla dokumentovaná i na pozemku od východu přiléhajícího domu čp. 346. Pozoruhodná byla již archaicky působící zakřivená kónická stěna, vymezující

Obr. 18: SMP, výkopy pro stavbu pojišťovny Assicurazioni Generali v ulici Na Příkopě čp. 988/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Příčný řez (kresba Fr. Pánek, 1938. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-104).

Obr. 19: SMP, výkopy pro stavbu pojišťovny Assicurazioni Generali v ulici Na Příkopě čp. 988/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Celkový pohled k severozápadu. V popředí prostor příkopu, ve středu parkán a fragment hlavní hradební zdi. V pozadí bývalá Mincovna čp. 587/I, 1936 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-67).

parcelu do Bartolomějské ulice s patrovou věžovitou bránou zřejmě ještě středověkého původu, kterou se kdysi vjíždělo do areálu charakteru dvorce. Zádní část tohoto území tvořila hlavní hradební zeď, dochovaná v době průzkumu do

tera, přinášející jeho téměř celou skladbu včetně parkánu a příkopu. Ostatní nálezy pak významně doplňují získané již z novějších či starších průzkumů.

výše 1. patra již strženého objektu, který tuto hradbu kdysi využíval jako vnější obvodovou zeď, jak je patrné na Langweilově modelu Prahy.¹³⁾ Z této stavební etapy v hradbě zůstaly spodní části okenních otvorů prvního patra, připomínající tak cimbuří.¹⁴⁾ Ve zkoumaném areálu nakonec zaujal Hrdličkovu pozornost i strmý gotický cihelný štít s trojicí vysokých oken patřící zadní stěně dvorního traktu domu čp. 344/I.

Z celkem šesti lokalit rozprostřených po obvodu Starého Města tak Hlubinkova dokumentace přinesla materiály sice různé kvality, přesto cenné pro svoji vypovídající hodnotu o úsecích opevnění, které při konstrukci uvedených staveb buď zcela zanikly, nebo se na dlouhou dobu ponořily pod nové stavební vrstvy. Cenné jsou zejména údaje o opevnění při vltavském břehu u Anežského kláš-

POZNÁMKY

- 1) Z. Wirth, Zmizelá Praha 5, Opevnění Prahy, Vltava v Praze, Ztráty na památkách Prahy 1939–1945. Praha 1948, s. 8–9: „... Podle tohoto systému zahrnovalo pražské opevnění XIII. století, jak aspoň naznačily zásluhou R. Hlubinky nálezy za domy na Národní třídě a na Františku, hlavní zeď asi 2,2 m silnou, parkán 10 m široký, přední nižší zeď a příkop s předloženým valem, původně rovněž jen 10 široký. ... Cimbuří hlavní zdi bylo mírně vyšpaletované.“
- 2) Zd. Dragoun, Stav a perspektivy poznání staroměstského opevnění, in: Staletá Praha XVII. Pražské vojenské památky. Praha 1987, s. 57.
- 3) Fotografická dokumentace je uložena v ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5, plánová dokumentace, stejně jako rukopisné poznámky a oficiální zprávy v témže fondu W-A-150/1.
- 4) Viz R. Hlubinka, Středověké domy a opevnění Nového Města a Vyšehradu, Zprávy památkové péče, roč. VIII., 1948, s. 67–68.
- 5) Na nález opevnění Hlubinku upozornil Václav Wágner 1. února 1928 v dopisnici s tímto zněním: „Velevážený pane vrchní rado, dovoluji si Vás upozornit na nález bašty a hradby na bouračce v Revoluční třídě při řece. ... Fotografa jsem již ohlásil, viděl jsem však nález teprve před chvílí k 5. hodině.“ ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-159. Ve fotografické a plánové dokumentaci se však nakonec žádná bašta neobjevila.
- 6) Podle smlouvy z roku 1637 měla být stavba semináře založena na zasypaném příkopu v délce 94 metrů, při použití pilotů a kleneb. P. Vlček, Giovanni Domenico Orsi a bývalý kostel sv. Norberta v Praze, Umění, roč. XXXIV, 1986, s. 416. Budovu Norbertina před stržením prošla komise, již se účastnil i Dr. Karel Guth, o níž podává Hlubinka rukopisnou zprávu: „... Prohlédli jsme též sklepy (ústav šlecht.) s pěknými raně barokními klenbami i štukem bohatě zdobený refektář rozdělený příčkami na 4 pokoje, dnešní barokní výzdoba asi z konce 18. století. Poukázal jsem na staré gotické nálezy v okolí a zal. na portál ve sklepe domku čp. 671/I, kde kdysi mohl být vstup do klášterních sklepů.“ ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-155.
- 7) Viz archeologický průzkum probíhající před stavbou dnešního obchodního domu Kotva H. Ječný, Archeologické příspěvky k poznání staroměstského opevnění, Pražský sborník historický XI. Praha 1978, s. 68 až 71. H. Ječný – H. Olmerová, Historie proměny jednoho bloku při hradbách Starého Města pražského, in: Staletá Praha 22. Památky pod zemí. Praha 1992, s. 37.
- 8) D. Libal – J. Muk, Staré Město pražské. Architektonický a urbanistický vývoj. Praha 1996, s. 117.
- 9) J. Herain, Králův dvůr u Prašné brány v Praze, in: Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek král. hlavního města Prahy, svazek třetí, Praha 1911, s. 69.
- 10) Z. Dragoun, Stav a perspektivy poznání staroměstského opevnění, in: Staletá Praha XVII. Pražské vojenské památky. Praha 1987, s. 58.
- 11) ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-146.

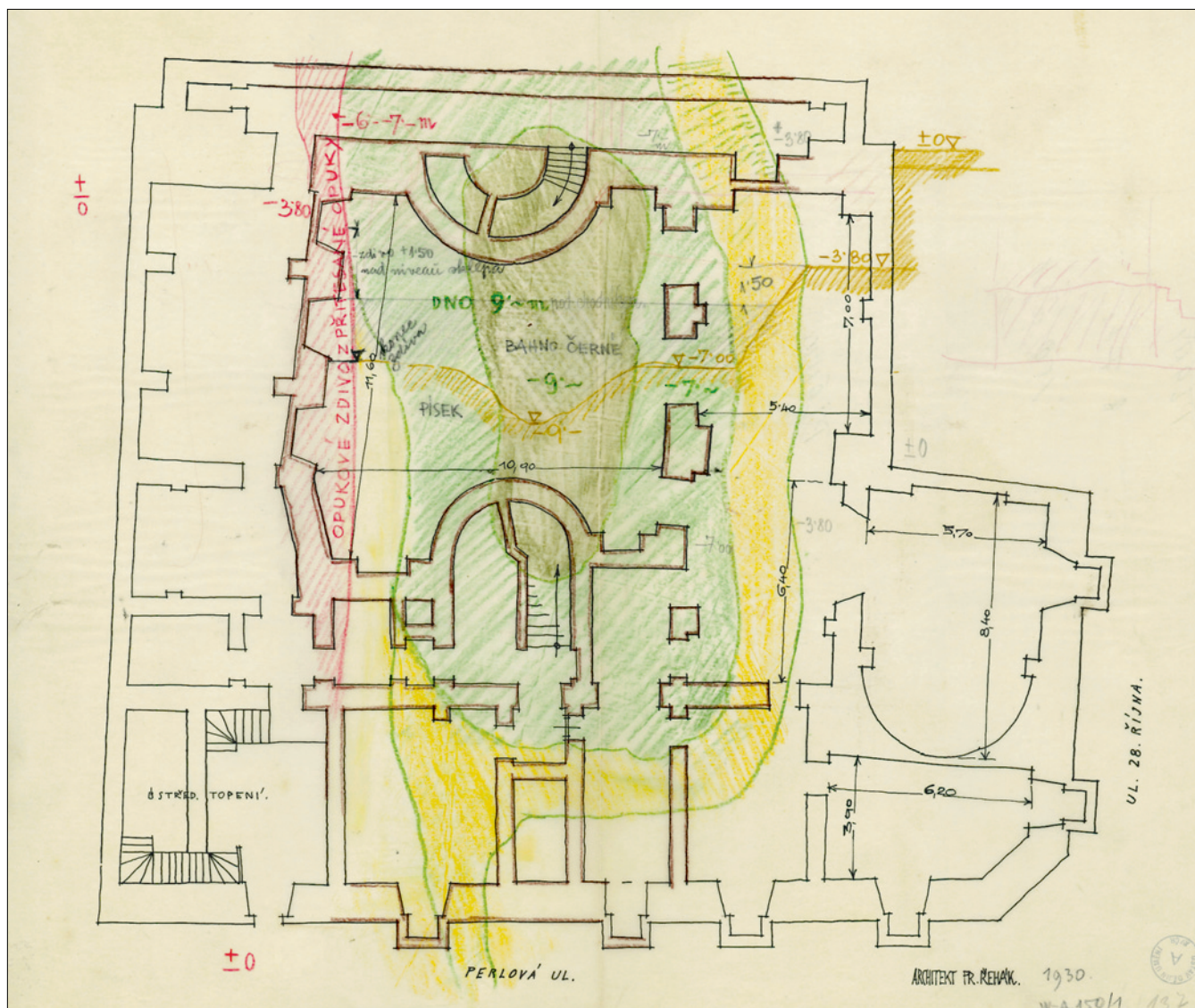

Obr. 20: SMP, výkopky pro stavbu pojišťovny Assicurazioni Generali v ulici Na Příkopě čp. 988/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Průřez hlavní hradbou a zaniklým dvorním objektem čp. 586/I s cihelnou dlažbou, 1936 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-65).

Obr. 21: SMP, výkopky pro stavbu pojišťovny Assicurazioni Generali v ulici Na Příkopě čp. 988/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Detail skarpy a částečně odkrytého prostoru příkopu, 1936 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-68).

- 12) I. Borkovský, Pohřebiště obchodníků z doby knížecí v Praze I, Slavia antiqua I, 1948, s. 460 ad.
- 13) A. Kubiček, Praha 1830. Model Antonína Langweila. Praha 1961, tab. II. Viz též D. Libal – V. Píša, Nově objevená brána a hradební věž středověkého opevnění Starého Města Pražského, Zprávy památkové péče, roč. XIV, 1954, s. 262.
- 14) Byl to určitě snímek této zdi s pozůstatky oken, podle kterého Zdeněk Wirth dospěl k závěru, že staroměstské opevnění mělo cimbuří mírně vyšpaletované. Viz pozn. 1.

Obr. 22: SMP, výkopy pro stavbu Amschelberkova obchodního domu čp. 371 na rohu ulic Perlové a 28. října s odkrytými pozůstatky opevnění. Půdorys novostavby domu se situací náleží k příčným řezem (Fr. Řehák, 1930. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-137).

Obr. 23: SMP, úpravy pro stavbu policejního ředitelství v Bartolomějské ulici čp. 310/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na vnější stranu hlavní hradební hradby za areálem bývalého čp. 346/I. V pozadí kostel sv. Bartoloměje (foto T. Vojta 1930?. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-146).

Obr. 24: SMP, úpravy pro stavbu policejního ředitelství v Bartolomějské ulici čp. 310/I s odkrytými pozůstatky opevnění. Pohled na vnější stranu hlavní hradební hradby za areálem bývalého čp. 346/I. Vpravo gotický štít zadního traktu domu čp. 344/I (foto T. Vojta 1930?. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-137).

Obr. 25: SMP, gotický štit zadního traktu domu čp. 344/I [foto T. Vojta 1930?; ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-140].

DIE BEFESTIGUNG DER PRAGER ALTSTADT IN DER DOKUMENTATION VON RUDOLF HLUBINKA

Im fünften, a. A. den verschwundenen Teilen der Prager Befestigung gewidmeten Band der Bücherreihe Zmizelá Praha (Das verschwundene Prag) führt Zdeněk Wirth die bei der Forschung und Dokumentierung von Rudolf Hlubinka erworbenen Angaben an. Diese Materialien wurden nie veröffentlicht und es war nichts Näheres von ihrer Natur bekannt; daher wurden die zitierten Angaben mit einem tiefen Misstrauen angegangen. Der vorliegende Beitrag stellt einen Versuch dar die im Nachlass Z. Wirth gefundene Dokumentation von Hlubinka endlich gründlich kennenzulernen und ihren seltenen Dokumentar- und Aussagewert zu schätzen. Aus dem Inhalt der aus mehr als 100 Fotos hoher Qualität, 10 Plänen und kurzen Beschreibungen bestehenden Dokumentation kommt das konzentrierte Interesse um die Funde der Befestigung der Altstadt heraus, die im Gegensatz zu anderen Stadtteilen von der großen Bautätigkeit auf dem Gebiet der Altstadt hervorgerufen wurden. Beim Bau des Handelsministeriums Konstr.-Nr. 1039/I auf dem Moldauufer östlich vom Agneskloster wurden im Mai 1928 Reste des Befestigungssystems mit der Stadtmauer, dem Zwinger, der Zwingermauer und dem Graben freigelegt, und zwar der am östlichsten situerten Befestigungspartie vor ihrer Biegung nach Süden. Während der Demolierung des Hauses Nr. 726/I bei der Kreuzung der Dlouhá und Hraděbní Gasse (der Langen und Basteigasse) im Jahr 1941 ermittelte Hlubinka, dass die westliche, der Hraděbní Gasse zugewendete Hauspartie sich in ihren Konstruktionen der einstigen Zwingermauer und der im Keller deutlichen inneren Grabenwand bedient hatte. An Stelle des einstigen, Norbertinum genannten Prämonstratenserseminars, dessen Gebäude bis 1928 bei der Ausmündung der Královská (Königshofer) Gasse in die Revoluční Straße gestanden war, stellte man den Graben fest. Dabei ermittelte man, dass das Gebäude nicht der Mauerlinie folgte, sondern von ihr abgewichen war. Beim Bau der Gebäude auf der Par-

zelle Nr. 988/I am Graben, in der unmittelbaren Nähe des Pulverturms, stellte man 1936 einen niedrigen, 230 cm breiten Hauptmauerrest fest. In der ganzen Breite von 17 m wurden auch der Zwinger und ein Teil des Grabens freigelegt. Reste der Altstädter Befestigung wurden 1930 von Hlubinka auch beim Bau des Hauses Nr. 371/I an der Ecke der Gassen Perlová (Perl-) und 28. října vermutet. Da stellte man die aus behauenen Plänen erbaute Zwingermauer leicht unregelmäßigen Verlaufs und den Graben fest. Auf dem Grundstück des Polizeipräsidiumsgebäudes Nr. 310/I und in seiner Nachbarschaft identifizierte man einen viereckigen Mauerturm und einen Stadtmauerteil nebst eines Zwingerabschnitts und eines Zwingermauerteils.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Gesamtansicht von Südwesten zur Moldau, 1928 (ÚDU AV ČR [Kunstgeschichtliches Institut der Wissenschaftsakademie der ČR, Prag], DSF, W-A-151/5-206).

Abb. 2: Prag, Altstadt, gegenwärtiger Plan mit Auszeichnung der Grundstücke, wo Rudolf Hlubinka Befestigungsreste dokumentierte (Zeichnung P. Uličný, 2004).

Abb. 3: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Gesamtansicht von der Moldau zum Kloster der hl. Agnes. Im Vordergrund freigelegte Mauerkrone und -haupt der Hauptmauer, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-207).

Abb. 4: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Situationsskizze. In der linken westlichen Partie der ganze Zwingerkörper freigelegt (s. Abb. 3, 7, 8, 9), an der Ostseite eine Querwand mit dem Mauerwerk von ähnlicher Struktur (Zeichnung Rudolf Hlubinka, 1928. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-110).

Abb. 5: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Querschnittsskizze über die Hauptmauer und den Zwinger (Zeichnung Rudolf Hlubinka, 1928. ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-111).

Abb. 6: Prag, Altstadt, Situationsplan des Handelsministeriumsgebäudes Nr. 1039/I, eingezeichneter Verlauf der Befestigung (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-109).

Abb. 7: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht vom Graben westwärts zur Zwingermauer und dem Zwinger (s. Abb. 3), 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-72).

Abb. 8: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Äußeres Stadtmauerhaupt beim nördlichen Abschluss der Grabung. Im Hintergrund Presbyterium der St. Salvatorkirche des Klosters der hl. Agnes (s. Abb. 3 und 7), 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-91).

Abb. 9: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht des Zwingerkörpers von Westen (s. Abb. 3, 7, 8), 1928, (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-96).

Abb. 10: Prag, Altstadt, Demolierung des Hauses Nr. 726/I zwischen der Dlouhá und Hraděbní Gasse im J. 1941. Blick in den abgedeckten Keller, dessen Teil die Stadtmauer bildete (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-64).

Abb. 11: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Handelsministeriums Nr. 1039/I mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht von Osten, im Vordergrund Hauptmauer, zu ihr anliegende Quermauern von selber Struktur. Im Hintergrund die Häuser in der Revoluční Str., 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-84).

Abb. 12: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Geschäftshauses Nr. 655/I an Stelle des einstigen Prämonstratenserseminars mit freigelegten Befestigungsresten. Profile der inneren Grabenwand und der Grundmauer des Seminars (Zeichnung [Dipl.-] Ing. Mencl, März 1928, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-153).

Abb. 13: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Geschäftshauses Nr. 655/I an Stelle des einstigen Prämonstratenserseminars mit freigelegten Befestigungsresten. Gesamtsituationsplan, Querschnitt. Strichlinie – Objekt des Seminars, Vollinie – Grundmauern unter seinem Westtrakt. Schräg verlaufende Mauer – innere Grabenwand mit der Zwingermauer (Zeichnung K. Ptáček, 1928, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-154).

Abb. 14: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Geschäftshauses Nr. 655/I an Stelle des einstigen Prämonstratenserseminars mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht der Gewölbe des Seminaruntergeschosses zwischen dem Mittel- und Westtrakt im nördlichen Gebäudeteil. Links vom Bau die abgetrennte schräge innere Grabenwand, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-108).

Abb. 15: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Geschäftshauses Nr. 655/I an Stelle des einstigen Prämonstratenserseminars mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht der Querwand des Fundaments unterhalb des

Seminareingangsflurs. Rechts vom Bau die abgetrennte schräge innere Grabenwand mit einem Zwingermuerfragment, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-149).

Abb. 16: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Geschäftshauses Nr. 655/I an Stelle des einstigen Prämonstratenserseminars mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht des äußeren Mauerhauptes des Hauptmuerrestes in der nordwestlichen Partie des Grundstückes, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-200).

Abb. 17: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Geschäftshauses Nr. 655/I an Stelle des einstigen Prämonstratenserseminars mit freigelegten Befestigungsresten. Ansicht der Reste eines Kanalisationsschachtes und des Mauerwerks von einem an die Hauptmauer zugebauten Objekts (Turms?) in der nordwestlichen Partie des Grundstückes, 1928 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-175).

Abb. 18: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau der Versicherungsanstalt Assicurazioni Generali, Graben Nr. 988/I, mit freigelegten Befestigungsresten. Querschnitt (Zeichnung Fr. Pánek, 1938, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-104).

Abb. 19: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau der Versicherungsanstalt Assicurazioni Generali, Graben Nr. 988/I, mit freigelegten Befestigungsresten. Gesamtansicht nach Nordwesten. Im Vordergrund der Graben, in der Bildmitte der Zwinger und das Hauptmuerfragment. Im Hintergrund die einstige Münze Nr. 587/I, 1936 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-67).

Abb. 20: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau der Versicherungsanstalt Assicurazioni Generali, Graben Nr. 988/I, mit freigelegten Befestigungsresten. Querschnitt durch die Hauptmauer und den verschwundenen Hofbau Nr. 586/I mit Ziegelpflasterung, 1936 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-65).

Abb. 21: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau der Versicherungsanstalt Assicurazioni Generali, Graben Nr. 988/I, mit freigelegten Befestigungsresten. Detail der Grabenwand und des teilweise abgedeckten Grabenraums, 1936 (ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-68).

Abb. 22: Prag, Altstadt, Grabungen für den Bau des Amschelberg's Kaufhauses Nr. 371/I an der Ecke der Gassen Perlová und 28. října mit freigelegten Befestigungsresten. Grundriss des Neubaus mit der Fundsituation und dem Querschnitt (Fr. Řehák, 1930, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-150/1-137).

Abb. 23: Prag, Altstadt, Vorbereitung zum Bau der Polizeidirektion in der Bartholomäjská G. Nr. 310/I mit freigelegten Befestigungsresten. Außenseite der Hauptmauer hinter dem Grundstück der einstigen Nr. 346/I, im Hintergrund die St. Bartholomäuskirche (Foto T. Vojta, 1930?, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-146).

Abb. 24: Prag, Altstadt, Vorbereitung zum Bau der Polizeidirektion in der Bartholomäjská G. Nr. 310/I mit freigelegten Befestigungsresten. Außenseite der Hauptmauer hinter dem Grundstück der einstigen Nr. 346/I. Rechts gotischer Hintertraktgiebel vom Haus Nr. 344/I (Foto T. Vojta, 1930?, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-137).

Abb. 25: Prag, Altstadt, Haus Nr. 344/I, Hintertrakt, gotischer Giebel (Foto T. Vojta 1930?, ÚDU AV ČR, DSF, W-A-151/5-140).

(Übersetzung J. Noll)

AREÁL FARNÍHO KOSTELA

SV. MICHAELA ARCHANDĚLA V PRAZE PODOLÍ

PŘÍSPĚVEK K POZNÁNÍ HISTORICKÝCH DŘEVĚNÝCH KONSTRUKCÍ

JAN VESELÝ

ÚVOD

V posledních deseti letech věnuje i česká odborná veřejnost zvýšený zájem dřevěným konstrukcím historických staveb. Díky dendrochronologii skýtají právě dřevěné prvky dosud výjimečnou možnost exaktní a přesné datace staveb nebo jejich vývojových fází. Data vzešlá z dendrochronologické analýzy přináší nejedno velké překvapení a nezřídka přispívají k vyvrácení po generace tradovaných mýtů.¹⁾ Není jistě náhodou, že se ruku v ruce s rozšířením dendrodatací rozvíjí i zájem o jednotlivé druhy dřevěných konstrukcí, mezi nimiž nesporně dominují krovy. Zejména systematické dokumentační a klasifikační práce J. Škabradý a J. Bláhy²⁾ znamenaly za posledních sedm let v oblasti poznání historických krovových konstrukcí na našem území veliký skok. Na základě nových poznatků pak vstoupila ve známost poměrně rozsáhlá skupina dochovaných středověkých krovů. Překvapivě velké množství krovů ze 14. století bylo například odhaleno na městských do-

Obr. 1: Praha - Podolí, kostel sv. Michaela archanděla, pohled na zvonici od severozápadu (foto V. Tutr, 2006).